

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVI підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

22 лютого 2024

Київ 2024

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 406 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 22.04.2024)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Члени редколегії Балабаниць А.В., доктор економічних наук, професор;
Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Булатова О.В., доктор економічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор;
Толпежніков Р.О., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 22 лютого 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

глибину та тривалість періодів нестабільності фінансових ринків, оцінювати ефективність антикризових заходів та визначити характер потрясінь фінансової системи [2].

У підсумку зазначимо, що складність та комплексність концепту економічної безпеки обумовлюють наявність великої кількості кількісних вимірників – індикаторів, за допомогою використання яких можна оцінити стійкість та безпеку розвитку. Однак, систематизація таких індикаторів дозволяє структурувати систему економічну безпеку країни та є підґрунтям розробки моніторингу загроз та стану безпеки, дозволяючи визначити основні напрямки політики управління економічною безпекою.

Література

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

2. Про Індекс фінансового стресу. Національний банк України. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi>

3. Про фінансову стабільність. Національний банк України. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/about>

4. IMF Financial soundness indicators compilation guide, 2019. S. 218. URL: <https://www.imf.org/en/Data/Statistics/FSI-guide>

5. International Monetary Fund. Debt Sustainability Framework . URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/imf-world-bank-debt-sustainability-framework-for-low-income-countries>

6. The Global Findex Database. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex>

7. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>

Марена Тетяна

кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи,
професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин

Маріупольський державний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Особливе місце серед «м'яких» параметрів безпеки, які включають широкий спектр соціальних, економічних, природничо-екологічних, ресурсних складових і значення яких

останнім часом зростає, посідає освіта. Попри беззаперечну вагомість освітньої складової національної безпеки, показники розвитку освіти в існуючих методиках визначення рівня безпеки представлені досить фрагментарно. З точки зору системної приналежності освітня компонента враховується у складі показників, які визначають рівень соціальної безпеки держави як елементу національної економічної безпеки. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України визначають соціальну безпеку як «стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни» [2]. Відповідно до зазначеної методики, яка передбачає розрахунок інтегрального індексу економічної безпеки, соціальна складова безпеки включає лише два індикатора, які відображають стан освітньої системи, а саме: обсяг видатків зведеного бюджету на освіту (у відсотках ВВП); загальна чисельність учнів денних загальноосвітніх закладів освіти (у відсотках до загальної чисельності постійного населення у віці 6-17 років).

Булатова О. та Грибіненко О., пропонуючи методику розрахунку інтегрального індексу освітньої складової соціальної безпеки, додатково до показника обсягів видатків на освіту у якості індикаторів, що визначають рівень соціальної безпеки, використовують наступні показники: частка зарахованих до закладів вищої освіти (незалежно від віку), у відсотках до загального населення вікової групи, яке офіційно відповідає рівню освіти (показник, що використовує Світовий банк у межах бази даних «Показники світового розвитку»); Індекс освіти, що є інтегральним показником, який враховує середню тривалість (у роках) навчання (для дорослих) та очікувану тривалість навчання (для дітей) (складова Індексу людського розвитку) [1, с. 31].

З урахуванням того, що економічна безпека визначається як «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання» [2], опосередкованим показником економічної безпеки держави може слугувати рівень конкурентоспроможності національної економіки. Конкурентоспроможність економіки формується під впливом широкого переліку чинників (економічних, суспільно-політичних, соціально-демографічних, інфраструктурних та інших), що визначають умови ведення бізнесу в країні. Відповідно, джерелом інформації щодо стану освітньої складової економічної безпеки можуть виступати дотичні показники, які використовуються для оцінки рівня конкурентоспроможності держави. Так, за методикою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), при розрахунку щорічного Індексу глобальної конкурентоспроможності

країн світу враховуються окремі кількісні та якісні показники освітньої сфери – від початкової до вищої та післядипломної освіти.

Разом із тим, недоліком зазначеного підходу є періодичні зміни, що вносяться до самої методики розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності, у частині перегляду індикаторів – складових індексу. Так, до 2017 року включно освітня сфера оцінювалася експертами ВЕФ у розрізі показників, що віднесені до двох складових загального індексу, а саме: «Здоров'я і початкова освіта» (якість початкової освіти, рівень охоплення початковою освітою) і «Вища освіта і професійна підготовка» (рівень охоплення середньою освітою, рівень охоплення вищою освітою, якість освітньої системи, якість математичної і природничої освіти, якість управлінської освіти, доступ до Інтернету в закладах освіти, доступність послуг із спеціальної підготовки, ступінь підготовки та розвитку персоналу компаній) [3].

У 2018 році до методики розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності було внесено зміни, і наразі індикатори розвитку освітньої галузі містяться у складовій «Навички», яка, зокрема, включає такі показники:

1) індикатори освіти та навичок наявної робочої сили: середня кількість років навчання (середня кількість повних років навчання населення країни віком 25 років і старше, за винятком років, витрачених на повторне навчання); ступінь професійної підготовки персоналу (рівень інвестицій компаній у навчання та розвиток персоналу); якість професійної підготовки; навички випускників (ступінь володіння випускниками закладів середньої та вищої освіти навичками, необхідними для бізнесу);

2) індикатори освіти та навичок майбутньої робочої сили: тривалість навчання (загальна очікувана кількість років навчання дитини – від початкової до вищої освіти); критичне мислення у викладанні (оціночний показник стилю викладання); співвідношення учнів до вчителів у початковій освіті (середня кількість учнів на одного вчителя) [4].

З одного боку, таке корегування методики визначення Індексу глобальної конкурентоспроможності є необхідним з точки зору врахування еволюційних змін у чинниках, що впливають на конкурентоспроможність національної економіки. З іншого боку, внесення змін до методики розрахунку Індексу може зробити некоректним аналіз динаміки його руху і співставлення його значень у різні проміжки часу. Крім того, значна частина освітніх індикаторів, передбачених методикою, є якісними показниками освітніх систем, визначення яких базується на експертних оцінках і які, відповідно, є досить суб'єктивними. Водночас, беззаперечною перевагою оцінки рівня освітньої складової національної безпеки на основі Індексу глобальної конкурентоспроможності порівняно із вітчизняною методикою є те, що при його розрахунку враховуються окремі індикатори стану

вищої освіти (яка продукує інтелектуальну еліту держави) та професійної підготовки (яка разом із вищою освітою формує трудоворесурсний потенціал розвитку економіки).

Як окремий індикатор, що відображає рівень освітньої складової національної безпеки, додатково може використовуватись показник індексу людського капіталу на душу населення, який демонструє рівень витрат усіх суб'єктів національної економіки – держави, компаній, фізичних осіб – на освіту та інші галузі соціальної сфери у розрахунку на душу населення. З іншого боку, цей показник не є індикатором освітньої складової безпеки у чистому вигляді, оскільки крім витрат на освіту містить й інші соціальні видатки. З урахуванням вимоги щодо доступності даних, використовуваних для оцінки рівня безпеки, у якості індикатора охоплення населення освітою (за рівнями) можуть аналізуватися дані щодо кількості здобувачів освіти відповідного рівня на 10 тис. осіб населення.

Інші кількісні показники, які характеризують стан освітньої сфери, є достатньо суперечливими з точки зору їх використання для оцінки рівня безпеки. Наприклад, показник кількості закладів вищої та фахової передвищої освіти, що використовується у офіційній вітчизняній освітній статистиці, з одного боку, характеризує рівень доступності освіти відповідного рівня та конкуренції між надавачами послуг відповідного рівня освіти, а з іншого – не відображає якість освітніх послуг.

Отже, визначення рівня освітньої складової національної безпеки забезпечується застосуванням підходів двох типів, а саме – методів інтегральної оцінки та аналізу окремих показників стану освітньої системи. При цьому кожна методика є до певної міри обмеженою, оскільки не враховує велику різноманітність аспектів освіти.

Література

1. Булатова О., Грибіненко О. Вплив системи освіти та охорони здоров'я на рівень соціальної безпеки країн у контексті глобальних цілей сталого розвитку. *Журнал європейської економіки*. 2020. № 19(1). С. 27-47.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

3. The Global Competitiveness Report 2016–2017. World Economic Forum, 2017. 382 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

4. The Global Competitiveness Report 2018. World Economic Forum, 2018. 656 p. URL: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>